

1. Сандомирская И. Есть ли имя у боли / И. Сандомирская, Кузьминский // Беседа в редакции. – М. : Наука, 1998. – С. 236–244.
2. Славникова О. Критик моей мечты / О. Славникова // Октябрь. – 2000. – № 6. – С. 183–192.
3. Стельмах Х. Символіка простору у феміністичній прозі (на матеріалі роману Я. Тешанович «Сирени») / Х. Стельмах // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського : зб. наук. пр. – К. : [б. в.], 2006. Вип. 5. – С. 248–254.
4. Таран Л. Гороскоп на вчора і на завтра / Л. Таран. – К. : Рада, 1995. – 247 с.
5. Тебешевська-Качак Т. Тематична поліфонія повістей, репрезентованих українськими письменницями у 80–90-х рр. ХХ ст. / Т. Тебешевська-Качак // Актуальні проблеми української літератури та фольклору. – Донецьк : [б. в.], 2004. – Вип. 9. – С. 233–244.
6. Улюра Г. Проблема феміністського тексту і письменницького іміджу жінки-авторки в сучасних українській та російській літературах / Г. Улюра // Сучасність. – 2005. – № 7–8. – С. 115–127.
7. Усманова А. Беззащитная Венера. Размышления о феминистской критике истории и теории искусства / А. Усманова // Arche. – 1999. – № 3. – С. 45–48.
8. Філоненко С. Феномен жіночої прози в українській літературі / С. Філоненко // Укр. мова та л-ра. – 2008. – № 22–24. – С. 57–61.
9. Шовалтер Е. Феміністична критика у пуші. Плюралізм і феміністична критика / Е. Шовалтер // Слово. Знак. Дискурс : антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / за ред. М. Зубрицької. – Л. : Літопис, 1996. – С. 512–527.
10. Шевченко Л. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: Теорія аналізу / Л. Шевченко. – ВПЦ. : Київ. ун-т, 2002. – 498 с.

Краснобаева Оксана. Гендерная парадигма современной украинской и русской женской прозы. В статье системно проанализирована имманентная сущность феномена современного женского текста, языка, рецепции, авторства, акцентируется внимание на наследственности украинской и русской женской литературы в мотивах, образах, проблематике разножанровых художественных произведений; раскрыты определяющие формо- и содержательнообразовательные особенности феминного прозаписья (жанровые модификации, гендерные стереотипы, интертекстуальность).

Исследована гендерная парадигма прозы М. Матиос и В. Токаревой. Женские произведения, расширяя границы традиционной жанровой поэтики, оказываются на авансцене современной литературы, ярко репрезентируя основные тенденции её развития. Индивидуально-авторские картины мира исследуемых авторов-женщин определили типологическое сходство в дискурсе общих аксиологических координат, своеобразии гендерной парадигмы.

Ключевые слова: гендер, гендерный дискурс, художественная парадигма, прозаписью, интертекстуальность, оппозиция, феминизм, конструктор.

Krasnobayeva Oksana. The Gender Paradigm of Modern Ukrainian and Russian Female Prose. In the article the immanent essence of a phenomenon of the modern female text, a language, a reception, an authorship is systemically analysed, the attention to heredities of the Ukrainian and Russian female literature in motives, images, a perspective of different genres works of art is focused; a defining form- and content educational features of femin prosewriting (genre modifications, gender stereotypes, an intertekstualism).

The gender paradigm of Matios' and Tokareva's prose is investigated. Female works, expanding borders of traditional genre poetics, appear on a proscenium of modern literature, brightly representing the main tendencies of its development. The individual author's pictures of the world of the female authors under consideration defined typological similarity in a discourse of the general axiological coordinates, an originality of a gender paradigm.

Key words: a gender, a gender discourse, an art paradigm, a prosewriting, intertekstualism, an opposition, a feminism, a construct.

Стаття надійшла до редколегії
21.02.2013 р.

УДК 82-311.4 Харчук

Леся Луцан

Стильовий синкретизм у романах Бориса Харчука

У статті простежено стильовий синтез у романістиці Б. Харчука, який визначає художню самобутність творів митця, їх місце в українському літературному дискурсі 50–80-х рр. ХХ ст.; досліджено реалістичні,

неоромантичні, екзистенціальні, барокові традиції в моделюванні дійсності романів «Волинь», «Межі і безмежжя», «Майдан», «Хліб насущний», «Кревняки» в контексті естетичних шукань письменника.

Ключові слова: екзистенціалізм, модернізм, наратив, реалізм, роман, стиль.

Постановка наукової проблеми та її значення. Борис Харчук, сповнений художньо-творчих інтенцій, збагатив стильову парадигму української прози, засвідчивши своє розуміння «модерного» себевиявлення. Творячи власний художній світ, митець ускладнював його на різних рівнях: стилістичному, жанровому, наративному й т. ін., порушуючи усталені «норми», акцентуючи внутрішню суперечність, а можливо, гармонійність практично синхронної присутності різних поетик у художньому методі. Це зумовило відсутність системного дослідження прозового доробку одного з найяскравіших творців української прози ХХ ст., адекватного розкодування та неупередженого аналізу творчих здобутків Б. Харчука. Окремі рецензії на романи письменника, передмови до їх видань, літературно-критичні нариси про українську літературу ХХ ст. В. Брюховецького, С. Гречанюка, Р. Гром'яка, В. Дончика, Г. Клочка, Є. Михайлока, М. Слабошпицького, Г. Сивоконя, Г. Штона й ін., а також кандидатські дисертації О. Василюшина «Творчість Бориса Микитовича Харчука (еволюція художнього мислення)», С. Полякової «Стильові доміанти оповіді в романістиці Бориса Харчука», І. Співак «Повісті Бориса Харчука. Проблеми поетики» свідчать, що в сучасній українській літературознавчій науці відсутнє комплексне дослідження романістики Б. Харчука, яке б акумулювало стилістичні ознаки, ментальні характеристики, індивідуально-авторську манеру його письма.

Авторська самореалізація Б. Харчука в романному доробку характеризується синтетичним лірико-реалістичним синтезом, що певною мірою визначає пріоритет інтровертності внутрішнього світу героїв, виокремленого від зовнішнього соціального буття й зосередженого на проблемах самоспоглядання, пошуку власної ідентичності, а отже, винятковості та неповторності душевних проявів особистості. Спостерігаємо процес диверсифікації авторської свідомості як «явища самореалізації одного автора (суб'єкта творчості) в художніх творах з різнотипною поетикою, тобто спродукованими різнотипними системами авторської свідомості» (за М. Кодак).

Отже, спеціального дослідження, у якому б докладно розглядалася жанрово-стильова парадигматика романного доробку Б. Харчука, сьогодні немає. На часі – цілісне дослідження жанрово-стильових доміант на різних етапах творчості письменника крізь призму актуалізації неореалістичного, інтелектуального авторського мислення. Цим і зумовлена **актуальність** теми дослідження.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Творчість Б. Харчука розвивалася в руслі реалістичного типу художнього мислення (С. Полякова), але його творча еволюція виявила нові можливості реалістичної романної структури, її збагачення й розвиток унаслідок постійного пошуку та оновлення.

Трансформація модерністських і «традиційних» тенденцій реалізована на різних рівнях тексту Б. Харчука: жанровому, образному, композиційному, змінивши стиль «Волині», «Кревняків», «Межі і безмежжя», «Майдану», «Хліба насущного» – історіософських творів «суто людського характеру». Автор намагався створити нову парадигму життєвих схем і моделей, до яких константною складовою частиною входить відчуження на міжособистісному й етнонаціональному рівнях. Його герої втрачають трансцендентну цілісність, як-от у романі «Кревняки»: Мирон, Ганка, навіть Іван Шпаргела відчували дискомфорт у межах антиномії особисте–суспільне, що формує особливий психологічний характер особистості ХХ ст. – самотній і нещасливий, зумовлений «позбавленням коренів та непотрібністю, що перетворилася на прокляття сучасних мас ...Бути знекоріненим – означає не мати місця у світі, визнаного й гарантованого іншими; бути непотрібним – означає не належати до світу взагалі» [1, с. 529]. Цим він близький до моделі особистості Дж. Джойса, Ф. Кафки, М. Пруста, В. Вулф, у яких основний мотив їхніх творів – самотність людини і пріоритет духовного начала.

Один з основних способів індивідуалізації героїв у романах Б. Харчука – розкриття людської психології. Як у реалістичному романі ХІХ–ХХ ст., у його романному інваріанті характеристика побудована за усталеною схемою: вчинки героїв, зокрема їхня мотивація автором та іншими персонажами, біографія й портрет, пейзаж та інтер'єр, психологічне окреслення образу через розкриття внутрішнього світу людини – почуттів, думок, переживань, самооцінок. Услід за західноєвропейськими модерністами ХХ ст. Б. Харчук відійшов від такої моделі, створивши модерністську концепцію особистості, суть якої полягає в передачі її ідей, настроїв і духовного досвіду, закорінених у швидкоплинних, минутих моментах буття. Ідеться про досвід Дж. Джойса, який першим обґрунтував ідею деперсоналізації особистості, домінування в ній універсально-архетипних

ознак. Попри це, зазначимо, що герої Б. Харчука в межах реалістичного дискурсу, модернізуються: так, західноукраїнський романіст реалізував екстравертний спосіб моделювання характеру персонажа: через пластичність портретних характеристик, метафоричність пейзажів і побуту, яскраві ретроспекції, мовну індивідуалізацію. Тому можна говорити, що структура образу персонажа в романах Б. Харчука перебуває на перетині реалізму та модернізму, оскільки його насамперед цікавили глибоке осмислення й дослідження моральних первнів внутрішнього світу, пошук «себе в собі», приховані ейдоси людського духу.

Для автора важливо вловити приховане та невидиме, яке не виразити жестом чи образом, яке втрачається на порозі свідомості. У цьому аспекті визначальними виступають просторово-часові площини нарації романів. У результаті мотиви поведінки персонажів приховані та нез'ясовані, доки вони самі не розкриють їх у вчинках, думках, позиціях. Б. Харчук інколи повідомляє читачеві тільки те, що разом із ним бачить чи переживає в певний момент, або те, що може сказати (подумати) герой про себе в силу сюжетної необхідності, тобто автор намагається усунути всезнаючого, завжди присутнього наратора: «Наша Ганка, як сирота, думала Юстина, – перестала шкрябати ложкою, бо не було що, – така, як і я була сиротою, ні, ще гірше, вона пішла на чужу сторону, помер її батько Максим, поки дали знати, поки поїхала, вже й поховали. Чужа чужаниця вона серед нас. А чому б? Я її люблю, як саму себе. Мирон її любить ще більше. Що ж стоїть між ними, що його довгі літа – час не може знести? Що? Вона побоювалася про це думати, гадка поверталася до самої себе: якби її Гордій не помер, може, між нею і ним теж постала б така ж нелюбов? Може, це щось родове? – думала, бо інакше не могла з'ясувати й пояснити того, що бачила, серед якого жила і яке її мучило. Невже Гордієва смерть приречла мене на вірну йому і його родові вірність? Невже смерть сильніша за життя?» [4, с. 36–37].

Модерністські засоби розкриття внутрішнього світу героїв засвідчили художню неординарність митця. Як бачимо, Б. Харчук вдавався до психологічного окреслення образу, що домінував над власне портретною характеристикою, представляючи особистість як самодостатню систему, яка розвивається в різних аспектах, і насамперед у духовному. У пролозі – оповіді про один день із життя Юстини Турій («Кревняки») – фактично єдиний засіб подання біографічних даних персонажів – це асоціативна ретроспекція. Так, із фрагментарних спогадів – тяжких роздумів Юстини – дізнаємося про її долю: пенюк, яблуна, горобці викликають до життя в її уяві глибинні переживання минулого, які забарвлені особливими настроями, привносять у трудові будні старшої жінки нові відчуття й поривання.

Попри те, що в романах Б. Харчука детально виписаною залишається зовнішність героїв, де основна роль відводиться окремим деталям портрету, він несе вагоме психологічне навантаження. Так, автор звертається до психофізіогномічного паралелізму, коли стан людської психіки виявляється в міміці (у погляді, порухах брів, губ та ін.): «Зморшки на її (Юстини) обличчі розпогодилися» [4, с. 923]; «Її сині очі смуткували. Йому стало шкода, що вона йде за возом смуткуючи, кивнув бровою, гадав, що кивнув, але тільки примружив око, хотів усміхнутись, але усмішка не далася. Стиснув тонкі губи. А Ганка всміхнулася йому, всміхнулася так, як тільки могла всміхатися вона: самими куточками повних губ, не розтуляючи їх, наче у легкому напівсні. Мовби пробуджуючись, – так голубить землю вишневе небо перед сходом сонця» [4, с. 46]. Отже, письменник безпосередньо вказує на те, що приховується за зовнішністю персонажа, оприявнюючи глибинні екзистенційні детермінанти душевного світу. Це дає підстави впевнено стверджувати: портретна характеристика західноукраїнського романіста значною мірою метафізична, оскільки опис зовнішнього вигляду особи безпосередньо проєктує вітальні питання, які визначають її існування.

У романах «Волинь», «Кревняки», «Майдан», «Хліб насущний» Б. Харчук активно використовував самобутні, яскраві художні деталі, які свідчать про його відхід від традиційної літературної характеристики. Здається, що форма прізвища обумовлена особистим ставленням наратора до персонажа й тому стає частиною портретно-психологічної моделі образу героя. Так, родинне прізвище Туріїв символізує плодючість, мужність, основу життя. Відомо, що віл – бик, який був священним у слов'ян і своїм корінням сягав світопоклонницької ідеї персів та єгиптян, уособлюючись в образі бога родючості – бика Апіса, чий ритуальний біг запліднював поля. «Були, як запряжені у шлеї, чули над собою батіг, перли, а жолоб порожній» [4, с. 420], – так думав про життя Туріїв Мирон, усвідомлюючи цінність свого буття в ланцюгу розвитку поколінь. Самоприниження – результат недовіри

до власних трансцендентних зусиль. Цей психологічно закоріненний архетип, прищеплений зовнішніми щодо особистості нівеляційними чинниками, долається через знаходження негероїчним персонажем особистісного первня – свого покликання через урівноваження ним суцього й можливого. У такий спосіб Б. Харчук поглиблював смислово насиченість і багатозначність образів у романах.

У багаторівневій структурній моделі образу літературного персонажа важливе місце займають засоби розкриття внутрішнього світу людини. У контексті романістики Б. Харчука проблема методу психологізації складна й вимагає ґрунтовного дослідження. Західноукраїнський митець активно використовував традиційні прийоми реалістичного роману – невласне пряму мову та внутрішній монолог, інколи в моменти найбільшого душевного напруження – «потік свідомості». Ці факти дають підставу стверджувати про типологічну близькість об'єктів художньо-психологічного зацікавлення Б. Харчука й письменників соціально-психологічної прози XIX–XX ст., зокрема Ф. Стендаля, О. де Бальзака, Ч. Діккенса, Г. Флобера, Г. де Мопассана, А. Доде, І. Тургенева, Л. Толстого, Ф. Достоевського та ін.

С. Гречанюк переконаний, що в Б. Харчука «письмо – психологічно достовірне, ощадне, емоційно містке, з отією енергійною, щільною фразою, що є завжди, сказати б, кроком навпростець» [2, с. 249]. Літературознавець наголошує на принциповій зосередженості автора на болючих порухах душі й думок героїв, зумовлених складними обставинами національно-політичного та соціально-економічного життя українського села 50–80-х рр. XX ст. На перший погляд, Б. Харчук не сприймав модерністські тенденції в моделюванні людської психології, де зовнішній світ та особистість перетворюються в нестійку сукупність психічних елементів. Але в романній структурі Б. Харчука, зокрема «Кривняків», спостерігаємо, що внутрішнє буття героїв змальовується як синтез психічних моментів: «Його (Мирона) думки начеб теж поперемітали замети – копкі, шугнисті. Він копався у своїх думках, як у снігу... Спогад дзюрчав десь у ньому, як тоді, у той вечір дзюрчала під шелест лісу річечка. Наплив інший... Набирав звідти снагу, щоб жити. Зі спогаду» [4, с. 220]. Форма вираження описаного психологічного феномену – не лише наративні особливості стилю, а власне мовленнєва сфера героя. У його свідомості немає нічого, чого б не було в чуттєвому сприйнятті. Відповідно, і мова персонажів містить тільки те, що існує в їхніх відчуттях: «Йому позимніло в грудях, і він відчув свою зимну душу» [4, с. 85]; «Бачила, що їй хотілося» [4, с. 159]; «Про щось думається і не думається, чогось хочеться і не хочеться» [4, с. 172]. Це свідчить про психологічну проникливість Б. Харчука, який у своїх людиноцентричних роздумах опирався на суб'єктивність як гарант об'єктивності. Звідси – внутрішній світ персонажа рухливий, змінний, заповнений розмаїтими проявами думки, емоцій, відчуттів, тобто автор намагається відтворити механізми саморозкриття свідомості. Зрозуміло, що модерністський метод був для автора неприйнятним, оскільки він не ставив собі за мету максимально заглибитись у внутрішній світ людини чи демонструвати всі без винятку нюанси й сплетіння її психіки. Навіть внутрішні монологи та репліки героїв митець супроводжував традиційними авторськими ремарками, відступами, роздумами.

Та все ж у сприйнятті й відтворенні механізмів людської свідомості Б. Харчук видається переконливим. Він не лише фіксував аналітичний зміст вражень і спостережень персонажів, а, володіючи здатністю інтерпретувати елементи людської поведінки, підносився над частковим до історичних, соціальних, етичних узагальнень; автор не прагнув до безпосереднього відтворення мислинневих процесів і адекватної передачі дій свідомості, оскільки для нього важливими були і слово (думка), і картина (образ). Так, у свідомості персонажів роману «Кривняки» часто виникають видіння й активізується уява, нафантазуються яскраві малюнки можливого чи бажаного: «... дивився у вікно, і зараз знову викликав Ганчин образ. Бачив Ганку – коси проділом над білим лобом, марне обличчя із загостреним носом, із загостреним підборіддям, а губи стулені в напрузі. Вона теж дивилася на нього. З усіх шибок. У кожній шибці, в усіх шістьох стояла, як за ґратами, Ганка. Добиралася до нього своїми очима поміж людськими плечима з нижніх шибок і понад людськими головами – з верхніх, її сині очі темніли, проймаючи його докором, боєм і тугою» [4, с. 272]. У таких композиційних елементах завжди присутня внутрішня напруга, яка із надзвичайною силою раз у раз підтверджує трагізм людського існування, зокрема маленької людини, не захищеної ні державними законами, ні Божими. У моменти видінь–одкровенень Мирон переживав щасливі моменти, його ілюзії розкривають Турія як людину особливої долі й незвичного складу характеру, котра переживає особисту драму. Звідси – внутрішній конфлікт у душі героя, зумовлений потягом серця й зовнішніми

обставинами. Його вроджена делікатність вивищувала Миронову натуру над буденним і дріб'язковим, проглядаючи з кожного вчинку, реплік і навіть випадкової смерті. Вияви слабкості, нерішучості, видима відсутність бойового духу поверхові і показні, зникаючи в боротьбі зі злом як ззовні, так і всередині себе, у процесі злиття духовного і природного світів: «Вирушив з двору, у вухах застрягло: “Ідь і не вертайся!” Вона каже неправду... Ні. Він нікого і нічого не боявся. Нікого й нічого йому не було страшно... Якщо спіткне смерть, так і треба. Він поголився і поїхав у чистій сорочці – на чесне діло» [4, с. 246].

Отже, у романістиці Б. Харчука героїчне психологізоване, умотивоване порухами душі. Найсамперед, трагізм полягає в самотності героя: людина як мікрокосмос у рецепції митця пізнається через найсокровенніше почуття – кохання. Пересічна «маленька людина» зусиллям волі, жагою до життя сягає рівня «екзистенційних героїв». У цій площині автор окреслив питомо національний варіант комплексу екзистенційних проблем: осмислення буття особистості, яка в абсурдному, хаотичному світі почувается чужою й самотньою, перебуває в тривожному стані вибору рішення чи поведінки, оскільки на кожному етапі існування її самоствердження залежить від щоденного вибору.

Жіночі образи, на протигагу чоловічим, у творах Б. Харчука (наприклад Ганка – Мионов) – «мислячі», рефлексуючі героїні, які прагнуть найповнішої реалізації особистісних потенцій, а тому уособлюють архетипну модель героїчного, що розкривається в руслі психоаналітичних досліджень. Внутрішній світ Ганки наповнений невичерпною енергією, вогненною стихією, тому, зрозуміло, що святість жінки, утвердження її як Березині тісно пов'язані з вогнем, який вона оберігала. Б. Харчук творив жіночий образ у контексті, модерністського досвіду, що сприяло конкретизації його ролі у формуванні власної романної картини світу: традиційно жіноче начало – умовно пасивне, покірне, земноводне. У нього жінка – водночас жертковний вогонь і «разяща» енергія. Перший уособлює життерух, святий дух Божественної мудрості, а інша – блискавка й життєва сила, яка дістає неба, максимально утверджуючись, репрезентуючи постійний розвиток і духовну цілісність. Отже, автор фіксував внутрішню дисгармонію людини ХХ ст., виводячи на поверхню антропологічних досліджень проблему розщепленості особистості, яка осмислювалася як страшне зло епохи. Наслідки такої розірваності простежено в неподоланному внутрішньому конфлікті між відокремленими фрагментами, проте, прагнучи цілісності й повноцінності.

У цьому контексті відчутне тяжіння митця до естетики неоромантизму: показ внутрішнього світу героїні в динаміці, драматичне напруження душевної боротьби, введення елементів архетипної моделі героя. Незважаючи на те, що психологізм Б. Харчука ґрунтувався переважно на аналізі зовнішніх проявів особистості, він часто вдавався до звучання внутрішнього голосу персонажів, що значно поглиблювало психологічні колізії їхніх вчинків, які розкриваються з позиції наратора – експліцитного автора.

Наративна стратегія романіста балансує на межі модерністського й реалістичного дискурсів. У його тексті фокалізація послідовно зовнішня: наратор не виходить за межі визначеної компетенції, але тяжіє до епічного всезнання. У ролі всезнаючого наратора Б. Харчук описував думки та переживання персонажів, які не міг спостерігати в ролі простого свідка. Його коментарі органічно переходять у невласне пряму мову, внутрішні монологи, потік свідомості героїв. Можемо говорити про внутрішню фокалізацію, спрямовану на осмислення їхніх дій і вчинків, тобто розповідь подано у формі «психологізації» [5, с. 140]: свідомості всіх персонажів для автора відкриті, що дає змогу йому перехрещувати різні погляди, досягаючи об'ємного, неоднозначного зображення. Це значно поглибило психологічні колізії вчинків, увиразнило психоморальні механізми поведінки осіб, оскільки, занурюючись у лабіринти своєї душі, вони віднаходять основи індивідуальності й самоцінності.

Висновки й перспективи подальших досліджень. Специфіка художнього стилю Б. Харчука не відзначена складною герметичністю, але його поетика – оригінальний синтез реалістичного дискурсу та модерністських експериментів. Лаконізм і відсутність патетики, словесно-образна місткість й асоціативна багатозначність, яскраві та оригінальні характери, об'єктивно-аналітичне моделювання дійсності, значна роль характеристичних діалогів і полілогів, психологізм нарації – це визначальні риси романістики Б. Харчука (С. Полякова). Арсенал художніх методів письменника, реалізованих ним у романах «Волинь», «Межі і безмежжя», «Майдан», «Хліб насущний», «Креваньки», свідчить про еволюцію Б. Харчука від реалістичного аналізу соціально-історичних явищ до екзистенційної моделі світу й людини в ньому. Подальше вивчення жанрово-стильових особливостей романної

прози митця дасть змогу виокремити мистецький феномен Б. Харчука-романіста й осмислити закономірності українського літературного дискурсу 50–80 рр. ХХ ст.

Джерела та література

1. Арентдт Х. Джерела тоталітаризму / Х. Арентдт. – К. : Дух і літера, 2002. – 539 с.
2. Гречанюк С. На тлі ХХ століття : літ.-крит. нариси / С. Гречанюк. – К. : Рад. письм., 1990. – 311 с.
3. Полякова С. В. Стильові доміанти оповіді в романістиці Бориса Харчука : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.01.01 / Полякова Світлана Василівна ; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2008. – 19 с.
4. Харчук Б. М. Кривняки / Б. Харчук // Твори : у 4 т. – К. : Дніпро, 1991. – Т. 2. – 572 с.
5. Wallace M. Recent theories of narrative / Martin Wallace. – London : Cornell University Press, 1986. – 244 p.

Луцан Леся. Стилевой синкретизм в романах Бориса Харчука. В статті прослідковується стилевий синтез в романістиці Б. Харчука, який визначає художественну самобутність произведених художником, їх місце в українському літературному дискурсі 50–80-х рр. ХХ в.; досліджуються реалістичні, неоромантичні, екзистенціальні, барокові традиції в моделюванні дійсності романів «Волынь», «Пределы и безграничность», «Майдан», «Хлеб насущный», «Кривняки» в контексті естетичних прагнень письменника.

Ключевые слова: екзистенціалізм, модернізм, наратив, реалізм, роман, стиль.

Lutsan Lesya. The Syncretism of Styles in the Novels of Borys Kharchuk. This article traces the syncretism of styles in the novels of B. Kharchuk that defines the artistic identity of the artist's works and their place in the Ukrainian literary discourse of the 1950-80s. Realistic, neo-romantic, existential and baroque traditions are investigated in the novels «Volyn», «Borders and Immensity» («Mezi i Bezmezshzha»), «Square» («Maydan»), «Daily Bread» («Shhodennyu Khllyb») and «Krivnyaky» in the context of the aesthetic tendencies of the writer.

Key words: existentialism, modernism, narrative, realism, romance, style.

Стаття надійшла до редколегії
10.04.2013 р.

УДК 821.161.3 – «19» 09 (075.8)

Анджела Мельнікава

Вобраз «Іншага» ў творах Максіма Гарэцкага

У статті осмислено рецепцію Максимом Горьким проблем білоруської ідентичності, образ «Іншого». М. Горький був одним з ідеологів концепції прикордонного положення Білорусі. «Інший» у М. Горького – це не тільки представник іншої національності (поляк, єврей, росіянин, литовець, німець), але й представник іншої соціальної групи. М. Горький продовжує традицію, започатковану Ф. Богусевичем: ототожнення білоруського з більш низькими соціальними верствами. «Чужим» у творах письменника 20–30-х рр. виступають більшовики. У творах М. Горького подано механізми колонізації. Згадує М. Горький і деякі національні стереотипи.

Ключові слова: «Інший», прикордонне положення, національність, соціальна група, стереотип, колонізація.

Пастаноўка навуковай праблемы і яе значнасць. Для беларускага літаратуразнаўства сёння надзвычай актуальнай з'яўляецца праблема асэнсавання эстэтычна-мастацкага зместу нацыянальных ідэй, канцэпцыі нацыянальнага шляху, выяўлення нацыянальнай ідэнтычнасці ў літаратуры.

Праблема нацыянальнай ідэнтычнасці шчыльна звязана з праблемамі культурнай камунікацыі. Метадалогія вывучэння літаратурных этнавібраў заснавана на філасофіі М. Бахціна, П. Рікёра, Ж. Делёза, Ж. Даріды, М. Бубера: дыялогу, узаемаадносін паміж «Я» і «Іншым».

Асновай для супастаўлення «мы» – «яны» выступаюць як найбольш выразныя знешнія прыкметы (фізічны воблік, рысы твару), так і сацыякультурныя (іншая мова, звычаі, традыцыі), рэлігійныя вераванні, асаблівасці сацыяльна-эканамічнага жыцця, палітычны ладу, іншая сістэма каштоўнасцяў. З дапамогай названых прыкмет індывід ідэнтыфікуе сябе са сваёй групай, падзяляючы яе каштоўнасці. Праціпастаўленне ўласнай супольнасці іншым групам заўсёды спрыяе фіксацыі і актыўнаму